

УДК 316.613.434:373](06)

БУЛІНГ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ ТА ЙОГО СТРУКТУРА

Шеленкова Наталія Леонідівна

к. психол. н., доцент, доцент кафедри психології

Гасанова Лейла Ілгарівна

магістрантка

Уманський державний педагогічний університет

імені Павла Тичини

м.Умань, Україна

shelenkova_nata@ukr.net

ilharivna@gmail.com

Анотація: У статті розглядається явище булінгу в освітньому закладі, його структура та характеристика учасників цькування. Визначено поняття булінгу, його ознаки, різновиди. Представлена розгорнута характеристика всіх учасників булінгу в закладі освіти.

Ключові слова: булінг, цькування, насилля, булер, кривдник, жертва, спостерігачі, психологічна характеристика, учасники булінгу.

Насилля в освітньому середовищі має не одноманітний характер та природу. Воно може проявлятися у формі одноразових та у вигляді систематичних, повторюваних, тривалих дій. Але ці дії завжди завдають шкоди не лише фізичному, а й психологічному здоров'ю всіх учасників навчально-виховного процесу.

Булінг, або ж цькування – це дії учасників освітнього процесу, які полягають в психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насиллі, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, які вчиняються стосовно малолітньої або неповнолітньої особи або такою особою щодо інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого.

У законі «Про освіту» передбачено типові ознаки булінгу (цькування):

- систематичність (повторюваність) дій;

- наявність сторін – кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі (за наявності);

- дії або бездіяльність кривдника, наслідком яких є заподіяння психічної та/або фізичної шкоди, приниження, страх, тривога, підкорення потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого [3].

Сьогодні, в процесі реформування системи освіти, проблеми булінгу і насилля в навчальному середовищі дуже часто стають перешкодою для досягнення мети всебічного розвитку учня, студента.

Заклад освіти відіграє головну роль у створенні умов для навчання та розвитку здобувачів освіти в безпечному освітньому середовищі, формуванні ставлень та навичок, які потрібні, щоб уникнути, попередити та запобігти проявам насилля, безконфліктного спілкування, ненасильницької поведінки [4, с. 4].

Вперше питання булінгу широко вивчив та обґрунтовував норвезький учений Д. Ольвеус. На думку вченого соціальні стосунки у групі засновують колективний характер булінгу. Зокрема Д. Ольвеус описав таку рольову структуру булінгу:

1) учень, який є мішенню булінгу, – жертва;

2) учні, які здійснюють насилля, – «булери», або переслідувачі, агресори;

3) послідовники – учні, які підтримують знущання над жертвою, але зазвичай не є ініціаторами та не відіграють головної ролі;

4) пасивні «булери» – учні, які відкрито підтримують булінг, наприклад через сміх чи привертання уваги до ситуації, проте не втручаються в неї;

5) потенційні «булери» – учні, яким подобається знущання, але вони не виявляють цього ззовні;

6) «спостерігачі» (байдужі свідки) – учні, які не беруть участі в булінгу, і можуть вважати, що це не їхня справа, тобто виявляють байдужість, тим самим дозволяють кривднику вчитняти насилля щодо жертви;

7) «потенційні захисники» – ці учні негативно ставляться до насилля і вважають, що повинні допомогти жертві, проте нічого не роблять, оскільки самі бояться стати мішенню булінгу;

8) «захисники» – учні, які виявляють негативне ставлення до явища, вони захищають жертву або намагаються їй допомогти, такі учні проявляють почуття емпатії до жерстви [1].

Згідно структури булінгу Д. Оліувеса основними учасниками цькування є: агресор (булер, кривдник), жертва, спостерігачі.

Кривдник (булер) – це активний учасник булінгу, який безпосередньо вчиняє цькування. Агресором найчастіше стає той, хто росте без заборон та авторитету дорослих. У булера відсутнє почуття емпатії, увагу та повагу привертає за рахунок інших, ображаючи слабших фізично або психологічно.

Найчастіше до числа потерпілих (жертв) булінгу (цькування) потрапляють діти, які чимось відрізняються від своїх однолітків: фізичними даними, особливостями розвитку, соціальним статусом, успіхами в навчанні, матеріальним становищем. Жертвами також стають діти із заниженою самооцінкою, які невпевнені в собі, мають низькі комунікативні навички. Важливо пам'ятати, що немає чіткого портрету жертви булінгу, адже потерпілим від цькування може стати будь-який учасник навчального процесу.

Спостерігачі – це учасники булінгу, представлені найбільшою кількістю. Спостерігачі, як правило розбиваються на кілька нестійких за кількістю груп: ті, що підтримують агресора; ті, що підтримують жертву; ті, що не підтримують жодну зі сторін [2].

Отже, навколо потерпілого (жертви) утворюється так зване «коло булінгу», яке безпосередньо впливає на процес цькування.

Булінг в закладі освіти – це складне соціальне явище, яке має чітке визначення, ознаки, структуру. Цькування впливає на всіх його учасників, і призведе до

порушення навчально-виховного процесу в школі, викликає тривалі наслідки для особистості, інколи відтерміновані в часі.

Список літератури

1. Olweus D. Bullying at school [Elektronic resouse] /D. Olweus// Blackwell Publ. – 993. – 215 p. Mode access: https://www.researchgate.net/publication/248034043_BullyVictim_problems_in_school
2. Булінг (цькування) як явище, його форми та учасники. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/deps/ps/buling/module1/buling-iak-iavische.pdf>
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2019, № 5, ст.33)
4. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. /Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. – К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. – 132 с.